

Onderschat verschijnsel

Honderd dagen geleden pootte ik aardappelen in mijn groentetuin. Dorés en Frieslanders. De dag voor het schrijven van deze column breekt het grote moment aan. Ik steek met kracht de riek in de grond, onder het loof van de aardappelen. Voorzichtig beweeg ik deze omhoog. Vier à vijf goudgele knollen worden zichtbaar tussen de zwarte aarde. Wat een sensatie. Elk jaar weer. Ik val op m'n knieën, raap de aardappelen op en vlij ze in de krat. Een geweldig ogenblik. Ik onderga een kortstondig oergevoel van opgenomen zijn in een kringloop van groei en verval, de aardse cyclus. Deze directe band met voedsel geeft inhoud en betekenis aan het leven. De invloed van voedsel op de mens(heid) is het meest onderschatte verschijnsel in de geschiedenis. De invloed op ons lichaam, de economie, de natuur en ons omgaan met de tijd is bepalend voor de geschiedenis. Een geschiedenis van het voedsel is een geschiedenis van de mensheid. Alle problemen en uitdagingen waarvoor we in de eigen tijd wereldwijd staan, zijn te herleiden tot onze relatie met voedsel: klimaatverandering, bedreigende biodiversiteit, veel ziekten en het stillen van honger en dorst. Het is nooit anders geweest. Voedsel is leven.

‘Onze eigentijdse relatie met voedsel wordt sinds 150 jaar gedomineerd door techniek’

Onze leerlingen ontdekken in onze lessen dat alle culturen offers en oogstfeesten rond voedsel kennen. Maar onze eigentijdse relatie met voedsel wordt sinds 150 jaar gedomineerd door techniek. Woorden zijn daarbij veelzeggend: we spreken over de ‘vlees- en voedselindustrie’. We weten niet waar ons voedsel vandaan komt en hoe het ontstaan is. Een schandaal in een slachthuis dat publiek wordt, zorgt voor kortstondige verontwaardiging. Ondertussen consumeren we een machinaal plat en vierkant geslagen stukje witte vis in paneermeel dat we visstick noemen. Nu is techniek iets prachtigs en van onmeetbare betekenis voor de voedselvoorraad. Onder de microscoop ontdekken we welke schadelijke bacteriën er in onbewerkte melk zitten. De melk in 2021 is veel voedzamer en gezonder dan vroeger. Zonder kunstmest reduceert onze voedselvoorraad tot die van Drentse boeren in de zeventiende eeuw. En dankzij Wageningse onderzoekers kan de jaarlijkse bedreiging van fytoftora (een bekende aardappelziekte) het hoofd geboden worden. Voedsel is ook ideologie. Willen we de natuur beheersen of ermee samenwerken? Er klinken

geluiden om van de natuur een rechtspersoon te maken. Kapitalistische economische groei versus ‘eerlijke’ en ecologische landbouw. Door welke bril kijken we naar voedsel? Dat verandert voortdurend. Tot ongeveer halverwege de negentiende eeuw was de enige en allesbeslissende vraag in het leven van 90 procent van de mensheid: ‘Hoe krijg ik wat in mijn buik?’ Tegenwoordig is de beheersende vraag in het leven van de meerderheid (in het Westen): ‘Hoe krijg ik wat van mijn buik af?’ Mijns inziens is dit de grootste discontinuïteit in de geschiedenis. Toch heeft de Duitse filosoof Ludwig Feuerbach (1804-1872) geen gelijk met de metafoor ‘Der Mensch ist was er isst.’ Want de mens zal bij brood alleen niet leven. We hebben iets nodig wat ons bestaan overstijgt. Dat biedt ons en onze leerlingen zin en perspectief. ■

Ton van der Schans is voorzitter van de VGN. Hij werkt als docent geschiedenis op de Driestar Hogeschool (pabo) in Gouda.

